

## A MAB állásfoglalása a szakrendszer felülvizsgálata kapcsán

A magyar felsőoktatásban a **rendszerváltás után** minden tekintetben **extenzív folyamatok** indultak el: négyszeresére nőtt a hallgatói létszám, számos új intézmény alakult, rengeteg új szak létesült és indult, az infrastruktúra jelentősen bővült, a költségvetési támogatás és saját bevételek is nőttek. A többciklusú Bologna-rendszer részben racionalizálni akarta az addigra elburjánzott szakok rendszerét, ugyanakkor megnyitotta a főiskolák számára a mester- és a doktori képzés lehetőségét. Az **oktatói létszám nem tartott lépést** ezzel az expanzióval, annak szükségleteit részben külső (főleg kutatóintézeti) szakemberek „másodállásos” bevonása (saját intézményben és az elszaporodó kihelyezett képzésekben), részben az oktatók többszörös foglalkoztatása („IC-professzorok”) révén próbálta kielégíteni. Mindez egyre nagyobb hangsúlyt adott a minőség problémájának, amire a felsőoktatás-politika részben fontos deklarációkkal, részben néhány intézkedéssel pozitívan reagált, de **a minőséggel kapcsolatos lényeges kérdések máig válaszra várnak**. Ilyen többek között a bejövő és a bent lévő hallgatók felkészültsége, aktivitása, ambíciója, motiváltsága, teljesítménye.

Az expanzió az **utóbbi években** már nem (volt) folytatható, sokkal inkább feladatok-feltételek, kereslet-kínálat **egyensúly keresése vált (volna) szükségessé**. A demográfiai apályra, a források csökkenésére az **intézmények jelentős része** nem racionális egyensúlykereséssel, nem átgondolt küldetés és feladat meghatározással, hanem ellenkezőleg: **továbbra is expanzív profilbővítéssel**, olykor agresszív beiskolázási akciókkal, a felvételi követelmények egészen alacsony szinten tartásával, s csak **kisebb részben minőségorientált lépésekkel** reagált és reagál. **A Bologna-rendszer bevezetése csak bonyolította az amúgy sem egyszerű helyzet megoldásainak keresését, és máig nehezíti mind a mennyiség és minőség, mind az érdekek és értékek egészséges arányának megtalálását**. Úgy látjuk, az intézményekben a külső és belső feltételrendszer hatására erősödik a menedzsmentkultúra, de ehhez képest lassú a minőségkultúra kialakulása. Külön gond, hogy a túldimenzionált „divatszakkakkal” szemben határozottan gyengült a gazdaságban közvetlenül hozzáadott értéket termelő szakterületek oktatási pozíciója, ide értve ezek közoktatási megalapozottságának súlyos problémáit.

A MAB ilyen körülmények között kulcsszerephez jutott, de egyben igen nehéz helyzetbe is került. Eredendően is a minőséget szem előtt tartva már az expanziós szakaszban is erős szelekcióra kényszerült, elsősorban a minőségi személyi feltételek említett korlátai okán, másrészt a Bologna-folyamat nem kellő előkészítettsége miatt rendszerszemléletet nehezen tudott érvényesíteni, s egyedül kapta a magyar felsőoktatásban a nemleges döntések meghozatalának jogát és kötelességét. Olyan nemleges döntéseket, melyek intézményi és ennek következtében személyi egzisztenciális érdekeket sértettek és sértenek, emiatt aránytalanul és méltánytalanul nagy hányadban terhelődött és terhelődik rá a felelősség ebben a komplex rendszerben. Pusztán véleményt formálni mindig kisebb felelősség, mint ezek után a döntéseket is meghozni.

### I. A Bologna-átmenet, ahogy a MAB látja

1. A többciklusú képzés szakrendszerének felülvizsgálatát az első ciklus lezárása utánra ütemezte a kormányrendelet. Elsősorban néhány újabb alapképzési szak tervének, illetve már létesítésének okán erre már kb. egy évvel korábban sor kerül.
2. A MAB úgy véli, hogy a jelen felülvizsgálat elsősorban az **előkészítés** és a **bevezetés** tapasztalatait fogalmazhatja meg, a szakrendszer érdemi felülvizsgálatához és jelentősebb **módosításához** minimum egy (névlegesen) 3+2 éves ciklus lezárása, de még inkább ennél

pár évvel több, a társadalmi (munkaerőpiaci) fogadtatást és beválást is megmutató időszak szükséges.

3. A MAB képzési ági bizottságai (KÁB) és testülete átgondolt, felelős, kritikus és önkritikus elemzés keretében alakították ki álláspontjukat. (A lábjegyzetekben a MAB tagoktól, KÁB-októl beérkezett észrevételekből adunk közre néhányat.) Ahogy ez várható volt, a felsőoktatási szféra egyéb szegmenseihez hasonlóan nálunk is vannak **véleménykülönbségek**, amelyek **csak egy jól megfogalmazott felsőoktatáspolitikai és –stratégia bázisán lennének rendezhetők**. Ez azonban, sajnos, nem áll rendelkezésünkre. Példaként egyetlen, de annál jelentősebb ilyen szinten tisztázandó kérdés: az alapszakok és mesterszakok funkciói és viszonyuk, mind a munkaerőpiac, mind a rendszeren belüli továbbtanulás oldaláról. A stratégia hiányában különböző, szakmailag is indokolt felfogások érvényesül(het)nek – érthetően és jogosan.
4. A MAB úgy látja, az alap- és mesterképzési **szakok** sokszor emlegetett sokaságának és szükséges **rendszerének összhangja ma még nem elemezhető érdemben**, mert az alapszakok első képzési ciklusa alig pár szakot érintően zárult le, és a mesterképzések döntő többsége is lényegében csak most indul. Az eltelt időszak, a "bolognai" szervezetre történő átállás történései, az oktatás és a felhasználás együttes eredményességének tapasztalatai, korántsem elegendők ahhoz, hogy a rendszerről lényeges vonatkozásaiban előremutató képet alkothassunk, különösen nem alapvető változások végrehajtásához.
5. Az azonban bizonyosan látszik, hogy **mind az alapszakok, mind a mesterszakok száma túlságosan nagy**, ilyen módon a szakok között az átfedések is nagyobbak a kelleténél, kétséges, hogyan készítenek fel így a munkavállalásra, a képzési szerkezet magasabb szintjére lépésre, és egyben az értelmiségi létre. Megfogalmazódott, hogy **a két ciklus nem összehangolt előkészítése** mind az alap-, mind a mesterszakoknál komoly gondot okozott: sem a rendszer nem látszott világosan, sem az, hogy a korábbi 3-4-5 éves képzések ismeretanyaga, az azokban megcélzott kompetenciák és kimeneti követelmények hogyan oszoljanak meg, alakuljanak át a két új ciklus keretei között.<sup>1</sup> Ezt terhelte az intézményi és személyi egzisztenciák és (ellen)érdekek számos súlyos kérdése.<sup>2</sup> Az eredményt olykor kemény kritikával illetik.<sup>3</sup>
6. A felülvizsgálat során beérkezett *intézményi* véleményekből és javaslatokból készült NBB összeállítás számos általános és konkrét kérdést, észrevételt, ötletet és javaslatot tartalmaz, de – úgy látjuk – azokból eddig nem alakult ki koncepcionális elképzelés sem tartalmi,

<sup>1</sup> „A tapasztalatok azt mutatják, hogy a felsőoktatási szféra többsége nem értette meg a felsőoktatási rendszerváltást, ennek következtében a kompetenciák sem a KKK-kban, sem a szakindítási beadványokban nem megfelelőek. Szükséges „díszként” fityegnek a szakindítások és a tantárgyleírások elején. A tantervek, tananyagok erősen ismeretközpontúak és mérsékelten kompetencia alapúak. A képzési és kimeneti követelményeket minden területen felül kell vizsgálni. Több elemzés eredménye szerint a KKK-kban a tanulási eredmények (*learning outcomes*), formálisan jelennek meg. Leírásai funkciótlanok, a teljes rendszeren belül inkoherensek, ellentmondások, jelen állapotukban képtelenek betölteni kimeneti szabályozó szerepüket.”

<sup>2</sup> „Számos problémát okoz a főiskola és egyetem közötti különbség megszűnése, a gyakorlat- és elmélet-orientáltság keveredése mind alap-, mind mesterszinten, illetve a gazdasági kényszer, hogy ti. az intézmények egy része főként a potenciális bevételek reményében kíván új szakokat indítani, sokszor a megfelelő szakmai feltételek hiányában.”

<sup>3</sup> „Erőltetett menetben történt a bevezetés (következésképpen rengeteg hibával), lobbierdekek szerint és nem racionális alapon kerültek be, ill. maradtak ki szakmák a Bologna-rendszerből (már ami a kétféle oktatást illeti). Nem érthető, miért pont az orvos, jogász illetve építészmérnök szak maradt ki. Egyébként a kétféle képzés bizonyos területeken korábban is létezett. (...) Óriási hiba volt a tanárképzést bevonni. Az elitképzés a rendszerrel nem összeegyeztethető, azok a szakok, ahol a képzés jelentős hányada esik ide, nagy kárt szenvedtek – tipikusan ilyen a tudósképzés.”

sem módszerbeli, sem szerkezeti tekintetben.<sup>4</sup> A MAB a rá vonatkozó számos megjegyzést, kritikát és javaslatot felelősséggel, de továbbra is a minőség biztosításának igényével kezelni fogja.

7. A MAB előző testülete azzal kellett szembenézzen, hogy ilyen feltételek mellett az **alapszakok** megjelent rendszere, funkciója és tartalma hogyan értékelhető és minősíthető a mesterszakok perspektívájának ismerete nélkül. A jelen testület pedig azzal, hogy a gyakran túlsúlyos alapszakok után a rendszertelenül és időben jó másfél évre elhúzódtott (és nyilván nem lezárult) **mesterszak** létesítések alkossanak-e rendszert, mennyire legyen ez tagolt vagy koncentrált, hogyan biztosítsa ne csak a szűk szakmai, hanem a „keresztirányú” szakmai továbbtanulást is.<sup>5</sup> Ekkor még nem szóltunk arról, hogy mennyiben tudja a MAB segíteni a szemléletváltást az ismeretközpontú oktatásból a kimenettel meghatározott, ismereteket, készségeket és képességeket nem csak papíron felmutató „student centred” képzés irányába, amit a Bologna-rendszer tételez, de a magyar gyakorlat kevésbé ismer és alkalmaz.
8. *Mindezeket – és a későbbieket – most nem a felelősök keresése miatt, mert ez a felelősség az intézmények, az MRK, a MAB, az OKM közös felelőssége, hanem azért szükséges elemzően és kritikusan megfogalmazni, hogy a majdani érdemi felülvizsgálat ezek ismeretében mentes lehessen a Bologna-rendszer tervezésének és bevezetésének hazai „gyermekbetegségeitől” és jól megtervezett, átgondolt, sokoldalú, a tapasztalatokat gondosan mérlegelő döntések születhessenek. A MAB csak az adott rendszeren belül működhet és működik, meghatározott feladatokkal, adott lehetőségekkel és definiált korlátokkal – de független szakértői testületként mindig a minőség elsőbbségével.*
9. *A MAB javasolja a szakrendszer működésének nem csak véleményekre, hanem valós adatokra alapuló rendszeres és komplex elemzését. Ehhez követhető mintát jelent a Bologna Follow Up Group által végzett monitoring tevékenység (évente több folyamatkövető, áttekintő, tervező ülés; kétfévente nemzeti jelentések bekérése, összefoglaló és értékelő Bologna jelentés készítése). Fontos, hogy erről itthon „mindenki” tudjon és rendszeres, nyilvános oda-vissza kapcsolat működjön.*
10. A többciklusú, lineáris képzési rendszer bevezetése az európai felsőoktatásban eredetileg 29, mára 46 ország közös elhatározása volt. A megvalósítás – Európa kulturális és nemzeti sokszínűségéből következően – ugyancsak sokszínű lett. Ezzel együtt jól érzékelhetően alakul az **Európai Felsőoktatási Térség**, s minden ellentmondásával együtt is e folyamatok nem látszanak visszafordíthatónak.<sup>6</sup>

<sup>4</sup> „A szakszerkezetre vonatkozóan: ellentétben több javaslattal, melyek szerint a képzési rendszert a kétciklusú képzés bevezetését megelőző rendszerbe kellene visszaállítani, a felsőoktatást érintő reformot végig kell vinni, és meg kell szerezni azokat tapasztalatokat és eredményeket, melyeket elemezve a képzési rendszert javító változtatásokat – ha szükséges – lehet majd eszközölni a későbbiekben.”

<sup>5</sup> „Az alap- és mesterszakok egymásra épülése a gazdaságtudományi területeken egy paradoxon. Ha valaki ugyanazon a mesterszakon folytatja tanulmányait, mint amelyiken a BA-t szerezte, akkor valószínűleg csalódott lesz. A mesterszak ez esetben viszonylag kis hozzáadott értékkel bír majd, míg ha keveri az alap és mesterszakokat, akkor jobban jár, de ezt az intézmények általában nem támogatják.”

<sup>6</sup> „A Bologna-rendszer legfőbb erőssége abban az eltökéltségben jelölhető meg, hogy jó teljesítményt nyújtson a hazai felsőoktatási rendszerváltásban, középpontban a lineáris képzési modellel és szakstruktúrával; hogy a lineáris modellhez kidolgozott képesítési követelmények, a hozzájuk igazodó kreditrendszer a hallgatói mobilitást szolgálja.

A másik erősségét az önreflektív képességei jelentik. Feladatának tekinti egy olyan hatékony szervezeti kultúra létrehozását, amely az értékelést, az ellentéteket, a konfliktusok kezelését folyamatosan felhasználja az önértékelés, az önmegismerés és az önfejlesztés működtetésére. Erősségének tekinthető, hogy a linearitás okán gazdaságosabbá teheti a felsőoktatás működését.

11. A magyar rendszert illetően a MAB úgy véli, a 14 *képzési terület* és a kb. 140 *alapképzési szak* között külön kategóriaként beiktatott **50 képzési ág diszfunkcionálissá, így mellőzhetővé vált** azzal, hogy a felvételi jelentkezések nem az eredeti tervek szerint képzési ágra, hanem közvetlenül szakra történnek. (A mesterképzéseknél eleve nem látszott indokoltnak és nem is jelent meg a szakok képzési ághoz történő besorolása.) Ha nem is mindig egyértelmű háttérrel, de a MAB elkészítette és alkalmazza a doktori képzésben rendszeresített *tudományágak* és a *mesterképzési szakok* törvényben előírt megfeleltetését. **Javasoljuk a képzési ág kategória megszüntetését.**
12. Az **alapképzési szakok száma** képzési területenként természetesen változó, de olykor nagy különbségek vannak a lefedett ismeretanyag mennyisége, horizontális szélessége és szakmai mélysége tekintetében, **jelentős inhomogenitás** tapasztalható.<sup>7</sup>
13. A **mesterképzésben** többségi vélemény szerint **sok és túl specifikus szak létesült** (s ezért a MAB is bizonyos felelősséggel tartozik), mások szerint az intézményi sajátosságok éppen ebben jelennek majd meg. E téren bizonyosan hatékony (szakmai és gazdasági) szűrőként működik majd a hallgatóság jelentkezése, később a munkaerőpiac fogadókészsége.<sup>8</sup>
14. A szakrendszer, mint minden rendszer, óhatatlanul kategorizál (rosszabb esetben „beskatulyáz”), és ez nehezíti a korszerű tudományban és gyakorlatban egyre terjedő és erősödő **interdiszciplinaritás** érvényesülését. Az ilyen jellegű, szakmailag megalapozott és minőséget biztosító kezdeményezéseknek a MAB igyekszik teret adni, azzal együtt, hogy az ilyen kezdeményezések a szakrendszerben ellentmondásokat is okoznak. Alapelvünk: az interdiszciplinaritás tartalmi legyen, szinergizmust eredményezzen és ne részelemek puszta additív (érdek)halmazát.
15. A MAB szinte rendszeres kedvezőtlen tapasztalata a **szakirányok** terén fennálló jogi bizonytalanság, nagyfokú felfogásbeli heterogenitás és rendezetlen gyakorlat. Vannak önálló szakképzettséget biztosító szakirányok egyes (alap)szakokon belül, amelyeknek alig van – vagy gyakorlatilag nincs is – közös képzési hányada, tehát lényegében önálló, csak most szakirányként bújtatott *szakok*. Tisztább képet eredményezne, ha ezek a most szakirányokként kezelt szakok önálló szakként jelennének meg. (Ettől függetlenül az intézmények racionális párhuzamos tanterveket és órarendeket készíthetnek.) Szakirányok egyaránt vannak igen nagy, gyakran túlzó számban az alap- és a mesterképzési szakokon, ezek egy része jogszabályban, azaz a szak kkk-jában is nevesített és az oklevélben megjeleníthető, mások nem (legfeljebb betétlapban tükröződnek). Egy részükre kértek akkreditációt, másokra nem, s e téren a jogi bizonytalanság és a sokféle intézményi érdek és felfogás miatt a MAB sem tudott az akkreditáció során következetes felfogást érvényesíteni.<sup>9</sup>

---

A Bologna-rendszer alapvető gyenge pontját az jelenti, hogy a felsőoktatás szereplőinek (oktatók, hallgatók) jelentős része nehezen érti a rendszer elveinek, követelményeinek lényegét. Nincs tisztában azokkal az attribútumokkal, jellemző tulajdonságokkal, amelyek a rendszert fenntartják, amelyeken a rendszer áll. Ez magyarázható az informálás, a megfelelő tájékoztatás elmaradásával, de nem teszi elfogadhatóvá a jelenséget.”

<sup>7</sup> „Nehezen feloldható ellentmondás feszül az alapszak két szerepe között: egyrészt a munkaerőpiacon eladható tudást ad, másrészt előkészít a mesterszakra.”

<sup>8</sup> „A szakszerkezetek további egyszerűsítésre szorulnak. Átláthatóbbá tételük mind a hallgatók, mind pedig az oktatók érdeke. A túlzott specializáció, a bonyolult struktúrák éppen a képzési rendszer egyik erősségét az egyetemek közötti átjárhatóságot (belföldi-külföldi) gyengítik.”

<sup>9</sup> „Ha átgondoljuk az alapképzés célját és lehetséges kimeneteit, akkor két szakirány lenne célszerű: egy gyakorlat orientáltabb, főleg azok számára, akik az alapszak után ki akarnak lépni a rendszerből és egy másik, inkább az elméleti ismeretekre koncentráló szakirány azoknak, akik folytatni kívánják tanulmányaikat. Lényeges azonban, hogy az egyik, vagy a másik szakirány választása továbbra is nyitva hagyja mindkét lehetőséget. Ennek teljesülése csak nagyon gondosan megtervezett, jól felépített tantárgyi szerkezettel lehetséges.”

Egyértelmű következtetésünk: **a szakirány ma nagyon eklektikus helyzetét funkcionálisan, tartalmilag és jogszabályilag is sürgősen rendezni kell.**

16. A MAB-nak a törvény szerint nem kell legyen, de testülete és bizottságai tagjainak bővebben vannak (itt és most is megfogalmazott) tapasztalatai és ennek alapján javaslatai arra, hogy mind a **felsőfokú szakképzéseket**, mind a **szakirányú továbbképzéseket harmonikusabban szükséges illeszteni az alap- és mesterképzésekhez**. Ezt a MAB olyan formában tapasztalja, hogy eddigi szakirányú továbbképzések gyakran mesterszakként jelennek meg, különösen ott, ahol a korábbi egyetemi szak anyaga az alapszakba koncentráldott és így az ezt követő mesterszak „kiürült”. Elsősorban az intézmények feladata, hogy mindezt rendszerben gondolkodva tervezzék meg. A *szakirányú továbbképzés* nyilvánvalóan csak társadalmi igényekre építve, a fizetőképes kereslet alapján szervezhető, pontosabban szervezendő.
17. Az új szakrendszer kétségtelenül legtöbbet vitatott eleme az **egységes, de kétciklusú tanári mesterszak** bevezetése.<sup>10</sup> Abban általános az egyetértés, hogy tanári végzettség és szakképzettség csak mesterszinten legyen megszerezhető<sup>11</sup>, és hogy a közoktatás igénye a két szakképzettséggel bíró („kétszakos”) tanár, és jórészt elvileg abban is, hogy egységes (azaz 5-12. osztályban tanító) tanárképzést folytassunk. A legnagyobb vitát és ellenérzést a MAB-on belül és közismerten kívül is változatlanul a **képzés két ciklusa** okozza, hozzátéve, hogy **a két szakképzettség egyensúlya is hiányzik**. A (rövid megkülönböztetéssel) *kompetencia* alapú és az *ismeretközpontú* tanárképzés évszázados dilemmája – és küzdelme – tovább él, ami a mi rendszerünkben a **főiskola vs. egyetem** sajnálatos érdekellentétével párosul. Nincs megnyugtató konszenzus a **pedagógiai/pszichológiai és diszciplináris képzés** arányaiban sem. A kérdéskörben szép számmal és folyamatosan jelentek és jelennek még pro és kontra vélemények, így a MAB különböző bizottságaiban is. A rendszert kidolgozók, az azt törvénybe iktatók és a különböző felfogású szakmai (és nem érdekalapú) érvelők mellett és után a hallgatók fognak igazán dönteni: ha az alapképzésre nem jelentkezhetek tanárszakra, mennyien, milyen irányban és arányban jelentkeznek a tanári mesterszakra és végeznek végül is tanárként.<sup>12</sup> Ez természetesen nem csak a képzés szerkezetén múlik,<sup>13</sup> bár jelentős mértékben azon is, hanem a középiskolai oktatástól kezdve a hallgatók motivációján át a tanári pálya társadalmi, erkölcsi és anyagi megbecsüléséig. Ma elég sok aggasztó jel érzékelhető, elsősorban, de nem kizárólag a természettudományos tanárképzésben. A **kérdéskör kiemelt figyelmet igényel** minden, a képzésben érintett szervezet, a tanárokat alkalmazó iskolák és az (ön)kormányzat részéről.
18. A MAB akkreditációs tapasztalata szerint is az alapszakok KKK-iban többnyire a korábbi egyetemi képzés szemlélete és anyaga koncentráldódik, és jórészt hiányzik belőlük – természetesen csak ott hiányzik, ahol ez szakmailag indokolt lenne – a korábbi főiskolai képzés gyakorlatias szemlélete. Ezért annak a Bologna-követelménynek, hogy az alapsza-

<sup>10</sup> „A tanárképzés rendszerének a megalkotásában hiányzott a szélesebb szakmai konszenzus.”

<sup>11</sup> „A tanárszak mesterszinthez kötése a leglényegesebb strukturális változás a pedagógusképzés ezen elemének új típusú, „Bologna-kompatibilis” rendszerében. Ez remélhetőleg hozzájárul majd a felkészítés minőségének és a pálya presztízsének emelkedéséhez.”

<sup>12</sup> „Külön gond a tanárképzés. Nem lehet közvetlenül tanárszakra jelentkezni. Nem-tanár (diszciplináris) szakra bekerülve a hallgatóknak csak töredék aránya (és jól teljesítő hallgató pedig csak elvétve) fogja a tanári szakirányt választani. A kevés jelentkező mellett további probléma az, hogy a „minor” szak esetében egyértelműen nincs garantálva, hogy megfelelő *szaktudású* tanárok fognak az egyetemről kikerülni.”

<sup>13</sup> „A tanár szak rendszerében túlságosan sok a kivétel. Ez nehézséget okozott olykor a beadványok elbírálásában is, de ami ennél fontosabb, túl sok kivételes helyzetet is teremtett: a szükségletekkel és az oktatáspolitikai deklarációkkal ellentétben sok egyszakos tanár képzésére nyílik lehetőség.”

kok egyaránt biztosítsák a mesterképzési ciklus megalapozását és a munkaerőpiaci alkalmasságot, gyakori vélemény szerint csak aránytalanul tesznek eleget. Ennek feloldása az „**academic**” és „**professional**” jellegű szakok kialakításával lenne lehetséges, azzal, hogy a kettős funkciót mindkét típus teljesítse, csak más-más arányban és irányban. Ezt akkor az akkreditációs követelményekben is tükröztetni lehetne. A munkaerőpiac részéről ilyen igények, együtt az államilag finanszírozott keretszámok elhelyezkedési lehetőségeket figyelembe vevő alakításával, a MAB releváns testületeiben és az általuk szervezett fórumokon igen erősen megfogalmazódtak.<sup>9</sup>

19. Ehhez a kérdéskörhöz tartozik a gyakorlatigényes szakok 7. félévi **külső gyakorlata**, illetve a tanárképzés 11. féléve. Ez ma még ellentmondásos megítélés (vagy előítélet) tárgya. Sikere nem kis mértékben az érintett intézmények „hozzáállásán” múlik: jó kapcsolattalrendszerrel, jó szándékkal nagyon hasznos eleme lesz a képzésnek, fordított esetben sok gondot, sőt majdhogynem kárt is okozhat.<sup>14</sup>
20. Itt kell megjegyezni, hogy a magyar felsőoktatás erőforrás alapú képzési rendszert valósít meg. Sem maga a képző szféra, sem a tág értelemben vett **alkalmazói oldal**, bár gyakran keresi (a MAB is működtet ilyen bizottságokat), de – kevés kivételtől eltekintve – nem találta még meg azokat a közös fórumokat és módszereket, ami az utóbbi **szempontjainak, igényeinek** hatékony artikulációját és beépülését biztosítaná. Ez most ebben az első körben már aligha korrigálható (tudunkkal a jelen MRK összesítést sem értékeli a munkaadói oldal!), de annál inkább szükséges, hogy a **következő érdemi felülvizsgálat** (a szakszerkezettől a KKK-k tartalmáig) már jól előkészítetten minden oldal részvételével legyen majd megszervezve és lefolytatva. Sürgős közös teendőnk viszont **az új képzési rendszer**, a ciklusok céljának és eredményének **minél szélesebb körű megismertetése** a társadalom minden érintett szegmensével – a tanulóktól a „multik”-ig.<sup>15</sup> E nélkül csak kis eséllyel várhatjuk el, hogy a munkáltatói oldal megalapozottan fogalmazza meg véleményét, javaslatait.
21. Egy jól funkcionáló ECTS **kreditrendszer** egyrészt rugalmasságával, másrészt a mobilitást elősegítő „transzfer” lehetőségeivel fontos eleme a Bologna-folyamatnak, a (rész)tanulmányok elismerésének, az egyéni tanulmányi utaknak, a hallgatók és oktatók teljesítménye, illetve terhelése mérésének, a hazai rendszerben a KKK-k és a tantervek strukturálásának. Ez utóbbi sajátosságait a MAB a szaklétesítési és -indítási beadványok értékelése során értelemszerűen alapelemként használja. Ugyanakkor a MAB tagjai is rendre tapasztalják, oktatótársaikhoz hasonlóan, hogy a hallgatók egy jelentős hányada nem ezen pozitív oldalak, hanem gyakran a lazítás, a halasztás, az időhúzás, a hallgatói státusz minél kényelmesebb fenntartásának lehetőségét látják benne és használják ki.<sup>16</sup> Ez azzal együtt is igaz, hogy a programok, mint említettük, olykor maximalisták.<sup>17</sup> Elvileg is fontosnak tartjuk leszögezni: **a minőség nemcsak az oktatókon, az infrastruktúrán (és a MAB-on), hanem a hallgatókon is múlik. E téren a hallgatói önkormányzatok fele-**

<sup>14</sup> „Fontos lehet az is, hogy a gyakorlati terep felkészült legyen a feladatra. Színvonalas mentorokra és gyakorlatvezetőkre van szükség, esetleg tudományos fokozattal.”

<sup>15</sup> „A Bologna-rendszer struktúrája, tartalma, lényege és célja csak nagyon szűk körben ismeretes még felsőfokú (régbben) végzetek körében is. Minden lehetőséget meg kellene ragadni azért, hogy közérthető módon a társadalom rétegei felé azt elmagyarázhassuk.”

<sup>16</sup> „A problémák jelentős része nem a Bologna-rendszer, hanem a tömegképzés következménye.”

<sup>17</sup> [az egyik képzési ágban],... a képzés első 5 félévében a hallgatók félévenként 6-12 kollokviumot kénytelenek abszolválni, majd a 6. félévben egyszerre írnak szakdolgozatot, készülnek záróvizsgára és a mesterszintű képzés felvételi feltételeinek történő megfelelésre. Azt, hogy ez túlzott elvárás, az is bizonyítja, hogy kimutathatóan a Ba képzésre felvettek csupán 30%-a képes 6 féléven belül eleget tenni mindezen követelményeknek.”

**lősségét itt és most is megfogalmazzuk.** Különösen fontos ez amiatt is, hogy a felsőoktatásba érkező hallgatóság átlagos felkészültsége, tanulási szándéka és készsége – általános vélemény szerint egy kiváló kisebb hányadtól eltekintve – szinte folyamatosan romlik, aminek javítása a közoktatás és a felsőoktatás, de természetesen a társadalom (munkaerőkölctől a médiáig) összefogását követeli meg.

## II. A MAB az új képzési rendszerre történő átállásban

A szakrendszer felülvizsgálat tárgyában a *Manherz Károly* és *Csirik János* (NBB elnök) által írt levél arra is kéri a MAB-ot, hogy

*„az áttekintés röviden térjen ki a testület új képzési rendszerre történő átállás folyamatában játszott szerepének, tevékenységének, működésének, a szakértői hálózat tájékozottságának, a szakértőknek az átalakulási folyamatban vállalt szerepének értékelésére, valamint a testület második, külső nemzetközi értékelése alapján megfogalmazott, a magyar felsőoktatás fejlődése szempontjából fontos, a testület munkájának átalakulását is igénylő kérdésekre.”*

A MAB képzési ági bizottságai és a MAB testülete a MAB szerepét és működését az új képzési rendszerre történő átállásban a következőképpen látja.

### A MAB szerepe az átállásban

22. A Bologna-rendszerre történő átállás az OKM, az FTT és a MAB vezérlete alatt történt. A **minisztérium** szerepe ebben a folyamatban a „faltörő kosé” volt: **keresztülverni** a felvállalt változtatásokat akkor is, ha a folyamat **feltételei nem mindenben állnak rendelkezésre, a lefutása nincs végiggondolva és a következményei nem mindenben láthatók előre.** Ez meg is történt. Az FTT feladata lett volna a képzési rendszer – az átalakítási folyamat – hozzáigazítása a munkaerő-piaci elvárásokhoz. Ez nem történt, de nem is történhetett meg, mert az ehhez szükséges elemzések nem álltak az FTT rendelkezésére. A **MAB szerepe** a folyamatban a **külső minőségbiztosítás**, s ezen keresztül egyfajta **kiegyensúlyozás, egyenszilárdság megteremtése** volt az induló szakok minőségének tekintetében. Ezt a feladatot a MAB az adott peremfeltételek mellett és időszakonként igen nehéz működési körülmények közepette **nagyjában-egészében teljesítette.**
23. Fontos szerepet játszott még a Bologna (alap)szakszerkezet kialakításában a korábbi *Magyar Rektori Konferencia* és a *Főiskolai Főigazgatók Konferenciája*, valamint a *Művészeti Egyetemek Rektori Széke*, az általuk létrehozott és koordinált szakmai bizottságok révén, továbbá a *Nemzeti Bologna Bizottság* (NBB), melyet az oktatási miniszter a csúcs koordináció szervezetéül hozott létre. Az NBB munkájában a MAB is résztvevett.
24. Az átalakulási folyamatban azonban az intézményi **anyagi-, presztízs- és hatalmi érdekek sajnos erősebbnek bizonyultak az értékeknél**, a nemzetközileg elfogadott alapelveknél és céloknál. A magyar átalakulás a felsőoktatás **képzési szerkezeti reformjára koncentrált**, s lényegében **zárójelzte a Bologna folyamat olyan fontos elemeit**, mint pl. a hallgatói (és oktatói) mobilitás, a kreditrendszer pozitív kihatású működése, az európai dimenzió (pl. a kurikulumok tekintetében), az életen át tartó tanulás (LLL), a szociális dimenzió. Még a képzési szerkezeti Bologna elemhez szorosan kapcsolódó nemzeti képesítési keretrendszer (*National Qualification Framework*) sem került kidolgozásra Magyarországon, s a képzési kimenetek (*learning outcomes*) rendszerbe építése is csak formálisan történt meg.

25. A **MAB óriási munkát végzett** a Bologna átállás tekintetében, s **nagyban hozzájárult a többciklusú képzés elindításához**. A folyamat elején, 2003-ban, a MAB – emiatt nem kevés támadást is állva – a kellő részletességgel kidolgozott jogszabályi környezet hiányában indította el az új típusú szakok véleményezését, az ezek kialakítására vonatkozó (akkreditációs) szabályokat is megalkotva, pl. a szakburjánzás lehetőségének gátat vető szaktávolság-elvárások rendszerbe illesztésével.
26. A MAB szerepe az átmenetben nemcsak ezért volt meghatározó. A képzési rendszer ilyen nagyfokú átalakításakor, ami a képzési területek jelentős részénél nálunk tradíció és előzmény nélküli, feltétlenül szükség van egy olyan grémiumra, amely segíti a **diplomák legalább közelítő egyenértékűségének** biztosítását.
27. A MAB szerepe azért is alapvető jelentőségű, mert szinte **az egyetlen független, a különböző nézőpontok és érdekek kiegyensúlyozására, objektív állásfoglalásra képes szervezet**, azzal együtt is, hogy benne a felsőoktatásban működő és érdekelt egyének tevékenykednek.
28. Az átmenet során a MAB-ra **gyakran igen erős nyomást gyakoroltak a felsőoktatási intézmények** beadványaik kedvező véleményezési eredménye érdekében. A spektrum a „baráti” telefonálástól a sajtócikkeken át a szakértőket (és a MAB-ot általában) ért burkolt vagy explicit fenyegetésig terjed.
29. A MAB szerepének megítélése a felsőoktatási közvéleményben **ellentmondásos**. Érthető persze, ha egy nem támogatott szakindítási kérelem kezdeményezője elégedetlen a MAB munkájával. Arra is volt azonban nem kevés példa, hogy a MAB véleményének figyelembevételével az intézmény átdolgozta beadványát, s az így már jobb minősége révén támogatásra talált.
30. Hozzátehetjük, hogy a rövid idő alatt rengeteg anyag elbírálását végző képzési ági bizottságok és a MAB munkája **következetesebb lehetett volna, ha előre átgondolt rendszerben és ütemezésben** történik a szakok indítása, vagyis az **azonos szakok véleményezésére együtt** kerül sor. (Stratégia- és koordináció hiány, lásd fentebb.)
31. A MAB (és az intézmények) munkáját az is nehezítette – és ez a MAB külső megítélésének ellenmondásosságához is fontos adalék! –, hogy a **jogszabályi környezet** kidolgozása késésben volt, s a megjelent jogszabályok sem voltak sajnos tökéletesek. Elég itt arra a tényre utalnunk, hogy a 2005-ös új **Felsőoktatási törvényt** négy év alatt – bár kisebb-nagyobb horderejű ponton – de nem kevesebb, mint **18-szor módosították!**
32. Ugyancsak lényeges tény, hogy a fent említett **érdek-dominancia** eredményeként az **alapszak szerkezet több olyan nyilvánvalóan problémás sajátossággal született**, melyek a szaklétesítési és -indítási véleményezésben is szükségképpen megjelentek, s a **szakmai közvélemény e sajátosságok inherens voltát feledve a MAB-on kérte-kéri számon a megoldás hiányát**. Ilyen akut problémaforrás pl. a kommunikáció és médiatudomány egyidejűleg önálló szakként (a társadalomtudomány képzési területén) és szakirányként (a szabad bölcsészet szak részeként a bölcsészettudományban) való definiálása, általában a szakirányok nem egységes, nem rendszerszerű kezelése (lényegében szakként működő, önálló szakképzettséghez vezető szakirányok, „zárójeles” szakirányok, lásd fentebb), vagy a tanárképzés pedagógiai és diszciplináris oldalának nem lezárt küzdelme. **Ezek a csaták nem, vagy nem a felek kölcsönös megelégedésére dőltek el annak idején**, s ezért tartanak máig a harcok, a MAB véleményezést sem kímélve. Az ilyen jellegű problémák megoldására a MAB-nak nincs sem lehetősége, sem hatásköre.
33. Hasonlóképpen, még a MAB bizottságaiban is vitatott kérdés, hogy a magyar rendszer a **képzési és kimeneti követelmények** megalkotásával nem túl kötött-e, nem kellene-e na-



gyobb teret engedni a sokszínűségnek, az intézmények szabad kezdeményezéseinek. Olyan szakok/szakirányok indulhassanak, amelyek hordozzák az adott egyetem, főiskola minden más intézménytől eltérő specifikus képzési erőnyeit, vagy, éppen ellenkezőleg, a KKK-kat kéne feszesebbre venni, s a hozzájuk igazodást szigorúan ellenőrizni a MAB véleményezés során?

34. Az új szakok létesítésének folyamatához célszerű lenne **újra definiálni a MAB és a FTT szerepét a társadalmi szükségletek megállapítása tekintetében**. A dolog nem választható mechanikusan ketté, a MAB-nak is van szerepe a társadalmi hasznosság és szükség megítélésében. Célszerű lenne a két szervezet szorosabb és rugalmasabb együttműködésének jogi feltételeit biztosítani, ennek alapján kétoldalú konzultációkat folytatni. Egy-egy új szak létesítése tekintetében a társadalmi hasznosság vizsgálatához ad hoc jellegű felkérések is elképzelhetők az FTT-ből a MAB-hoz és viszont.
35. A törvény lehetőséget ad a **miniszternek**, hogy **döntésében eltérjen** a MAB szakértői véleményétől. Az egységes felsőoktatási minőségfelfogás és gyakorlat kialakulása érdekében szükséges, hogy ennek a döntésnek a **szakmai indokolását nem csak az intézmény, hanem a MAB is megismerje**, és későbbi gyakorlatában hasznosítsa. E nélkül csak további ellentmondások alakulhatnak ki és az intézmények nem kívánatos kettős mércét tapasztalhatnak – netán használhatnak ki. Ezen túlmenően a MAB testülete iránti megbecsülés vagy ennek hiánya is tükröződik abban, ha ezt a minisztérium vezetése – jelenlegi álláspontja szerint – nem kívánja biztosítani.
36. A MAB Bologna átmenetben végzett munkáját a fent említett tényezőkön túl **kifejezetten nehezítették** a szervezetre ebben az időszakban rótt **extra működési feladatok**, a 2006. július 1-ével történt **közhasznú szervezetté átalakulás**, ennek számos szervezeti és adminisztratív vonzatával, valamint 2007 nyarán a kényszerű **költözés** és az **elhelyezési- és munkakörülmények** ebből fakadó romlása. Utóbbiak közül e helyütt példaként csak a plénum üléseire alkalmas konferenciaterem elvesztését említjük.
37. A teljes mérleg megvonásához hozzátartozik a MAB **finanszírozása** is. Míg a MAB az új Felsőoktatási törvényben rögzített feladatainak (beleértve a fenti átalakulást) eleget tett, addig a **költségvetési törvény, így az OKM sem 2007-ben, sem 2008-ban nem biztosította a MAB számára az Ftv-ben előírt 2 ezrelékes finanszírozást**. A felsőoktatás költségvetési támogatása 2003-2008 között közel 50%-kal emelkedett. A MAB-é ezzel szemben 2003 óta nemhogy nem emelkedett, de a 2003-2005-ös 220 M Ft körüli összegről 2006-07-re 200, 2008-ra 210 M Ft-ra csökkent, ami **abszolút értékben is csökkenést jelent!** Az éves OKM-MAB támogatási szerződés megkötésének módja és időzítése garantált működési nehézséget jelent a MAB számára. Költségvetési támogatásunk első részlete 2007-ben március 28-án, 2008-ban május 19-én érkezett számlánkra! (Ilyen késedelmet egyetlen felsőoktatási intézmény, de maga az OKM sem él meg vagy viselne el.) Túlélésünket – a rendkívül feszes gazdálkodás és a már-már sértően alacsony tisztelet- és szakértői díjak mellett – csak a szakindítási véleményezésekért kapott bevételeink tették lehetővé, de ezek 2010-ben már nem lesznek, így a jelen gyakorlat folytatása fizetésképtelenséget eredményez.
38. A Bologna átmenet ugyancsak sajátos finanszírozási jellemzője, hogy **felsőoktatási intézmények** az elmúlt években a bolognai típusú szakok kidolgozásához alkalmanként (szakonként) többtíz-több száz (!) millió, összesen **többmilliárd forintnyi** pályázati pénzt kaptak a HEFOP pályázatok keretében. A MAB, az összes kidolgozott új szak véleményezéséért, mely korábbi normál éves terhelésének immár öt éve a többszörösére rúg, egyetlen egy ízben, 2005-ben, **mindössze 20 M forint** pótlólagos támogatást kapott, sem előtte,

sem azóta, semennyit.<sup>18</sup> Pedig, 2008-ig bezáróan, összesen **2.787 db, a MAB-ba benyújtott véleményezési ügyről** van szó.

### A MAB működése

39. A Bologna folyamat immár 46 ország által elfogadott dokumentumai jól megalapozott elvárásokat támasztanak a nemzeti felsőoktatási minőségbiztosítási rendszerekkel szemben. E dokumentumokkal összhangban szilárd meggyőződésünk, hogy **Magyarországon is szükség van kormányoktól, politikától független, elfogulatlan szakemberekből álló szervezetekre**, melynek egyik fő feladata a minőség őrzése a felsőoktatás terén.
40. A MAB-ot, a működési feltételek hiányosságai, a finanszírozási és humán erőforrásbeli korlátok ellenére **magas színvonalú akadémiai vezetés és professzionális adminisztratív-szakmai apparátus** jellemzi. Munkánk mindkét vonatkozásban nemzetközileg is elismert. (2008-ban nemzetközi külső értékelés nyomán megerősített ENQA tagság, vezető tisztségek betöltése nemzetközi minőségbiztosítási szervezetekben, szakértői tagság külföldi ügynökségekben, rendszeres külföldi eseti szakértői munka.)
41. Nem helyes azonban, ha a MAB túlzottan **bürokratikussá válik**, és már-már **hatósági szereplőként** jelenik meg. A fent részletezett feltételek közepette, a jogszabályi változások, a rendkívüli munkaterhelés, az időhiány, az intézményi nyomásgyakorlási próbálkozások mellett a szakindítási véleményezések során a MAB határozatokban olykor előfordultak az akkreditációs **követelményeknek tett engedmények, illetve helyenként a követelmények túlzott szigorral való érvényesítése**. Ehhez az is hozzájárult, hogy az intézmények gyakran maguk igénylik a részletes feltételrendszert („*checklist*”), hogy biztosan előkészíthessék a kedvező szakértői véleményt.
42. A **képzési ági bizottsági véleményezés** alaposságát a legalább két írásban értékelő bíráló mellett a jövőben egy-egy **az adott ügyet referáló KÁB tag** felkérésével kívánjuk erősíteni. Egy ilyen további **tartalmi – értékelő lépés beiktatása** segít megítélni az írásos vélemények megalapozottságát és feltárni az esetleges különbözőségeik okát.
43. A **szakakkreditációs követelmények változásait** részben a jogszabályi változások indukálták (pl. 1 oktató – 1 intézmény szabály), más esetekben az intézmények kezdeményezték (pl. az oktatói kreditterhelési határok változtatása), s természetesen az is előfordult, hogy a MAB a véleményezések gyakorlati tapasztalatai alapján pontosította, finomította a követelményrendszert (pl. az idegen nyelven oktatók nyelvtudásának igazolása). Az Ftv. fent említett 18-szori módosításához képest a MAB követelmények (ennél jóval kevesebbszeri) változását nem tartjuk indok nélkülinek és túlzónak, de elismerjük a vele járó eseti kényelmetlenségeket.
44. A személyi feltételek ellenőrzésénél tapasztalható, hogy a szakindítási beadványok **nem eléggé bizonylatoltak**. Sajnálatos, hogy **nem épült ki és számunkra nem elérhető** a valóltan nyilatkozatokat kiszűrő **országos adatbázis (FIR)**. Így a korán jövő programok előnyben vannak a későn jövőkkel szemben. Megnyugtatóbb lenne, ha a MAB **autentikus nyilvántartások** alapján ítélné meg a személyi követelmények teljesülését. Hasonlóképpen a tantárgyfelelősség, kredit-terhelés ellenőrzése is biztonságosabb alapokra kellene támaszkodjon.

<sup>18</sup> Itt jegyezzük meg, hogy az előkészítést végző OKM munkatársak „jóvóltából” a felsőoktatás minőségfejlesztését célzó TÁMOP pályázati konstrukció sem elérhető a MAB számára. A tárgyra vonatkozó *Nemzeti Bologna Bizottsági* módosító javaslat is hatás nélkül eltűnt az OKM hivatalnoki útvessztőiben...

45. Az adminisztrációs terhelést csökkentendő és a véleményezési eljárást is segítő, javasolható a beadványok **elektronikus benyújtása**. Ez a megoldás, különösen ha egy megfelelő adatbázis is kiépítésre kerül, az adatok egyértelműségét, időtállóságát biztosítaná és a valótlan adatok kiszűrését is segítené.
46. A MAB véleményezésben a **háromszintű döntéshozatalt** (KÁB-ok, kollégiumok, plénum) az immár 15 éves gyakorlat alapján jól beváltak tekintjük. A **kollégiumoknak** fontos szerep jut az **összehangolásban**, a MAB döntések **konzisztenciájának** biztosításában. A **diszciplináris és a tanárképzési bizottságok** véleményének harmonizálása esetenként nehéz. (Lásd a nem lezárt csatákról fentebb mondottakat!)
47. A KÁB javaslat magasabb döntési szinten való megváltoztatása esetén különös figyelmet kell szentelni a végső döntés alapos indoklásának. E téren kétségtelenül voltak esetenként hiányosságaink. A **döntések indoklásának kellően részleteseknek kell lenniük**, még támogató vélemény esetén is.
48. Megfontolásra érdemesnek tartjuk annak a – más országokban alkalmazott – gyakorlatnak a bevezetését, mely szerint egy **szakindítási véleményezés feltételes (elő)akkreditációt jelent**, s az **véglegessé akkor válik**, amikor az első képzési ciklus után a MAB helyszíni vizsgálat keretében (párhuzamos/diszciplináris akkreditációs eljárásban) pozitívan értékeli a szak tényleges működését, a képzési kimenetet, a kitűzött célok, valamint az előakkreditációs eljárásban tett jobbitó javaslatok megvalósulását.
49. Kíváncsi, hogy egy szak sikeres akkreditációját követően **ne csupán 8 év múlva** kerüljön sor a következő értékelésre, hiszen nemhogy 8 év múlva, de olykor már a szak tényleges indításakor más a helyzet, mint ami a MAB számára beadott akkreditációs anyagban állt.

#### A MAB szakértőinek felkészültsége

50. A felkért külső szakértők többsége szakmailag **jól felkészült**, az adott szakterület elismert képviselője, erre különös gondot fordítunk. Ám a szakértők sok esetben – nem utolsósorban az átalakulás fent jelzett problémái miatt – **nem egyformán fogták fel feladataikat**, illetve a bírálat nyilvános szempontrendszerét **nem egységesen alkalmazták**. Esetenként a szakértői bírálatok egymásnak ellentmondóak, de olykor a szakértők ugyanazt a helyzetet is különbözőképpen ítélik meg, hogy ti. valamilyen hiányosság eléri-e azt a mértéket, ami a beadvány elutasítását kell, hogy eredményezze, vagy sem. Előfordulnak szűkszavú, lakonikus rövidségű bírálatok is. Ez nem a MAB gyakorlatának specialitása, ez minden szakértési gyakorlatban (pályázatok bírálata, cikkek lektorálása) rendszeresen előfordul.
51. Kíváncsi ezért a **szakértők kiválasztási, felkészítési és ellenőrzési rendszerének áttekintése, a szükséges minőségjavító változtatások megtétele**.
  - Az intézmény-akkreditációs eljárásban alkalmazottakhoz hasonlóan szükséges a szakértői tevékenységre való **külön felkészítés a szakindítási bírálatok tekintetében is**.
  - A nyilvánvalóan **nem megfelelő**, nem kellően megalapozott és részletes, vagy elfogult bírálatot készítő szakértőket **nem szabad újabb feladatra felkérni**.A MAB – Minőségfejlesztési bizottsága koordinálásában – megkezdte egy 2009 őszi szakértői felkészítő-tájékoztató nap szervezését.
52. Az írásos szakértői **bírálatok anonimitásának** fenntartását – a fenti minőségjavító lépések megtétele mellett – a felsőoktatás jelenlegi magyarországi kontextusában szükségesnek tartjuk.

53. A MAB képzési ági bizottságai által elfogadott **szakértői bírálatokat**, a szakértői anonimitás fenntartásával, az eddigiekhez hasonlóan a jövőben is az érintett intézmény rektorának rendelkezésére bocsátjuk.
54. A külső szakértőkkel szembeni fokozott elvárásoknak való megfelelés, a szakértők felkészítésben való aktív részvétele természetesen csak **megfelelő javadalmazásuk biztosítása mellett lehet reális célkitűzés.**

#### A MAB véleményezés objektivitása, összeférhetetlenség szabályozása

55. A MAB véleményeket összességében, messze döntő többségében **elfogulatlannak, kellően objektívnak, bár olykor nem szigorúan következetesnek tartjuk. A bizottságok, a plénum összetétele**, a kiegyensúlyozott delegálási szabályok, a széles intézménytípusi lefedettség az objektivitást szolgálják. Az több esetben is előfordulhat, hogy különböző szakmai felfogások különböző következményekhez vezetnek, de ezt természetesnek tartjuk és vállaljuk. A MAB **külső megítélését** (elsősorban a magánfőiskolák körében) **e téren sajnos rosszabbnak tapasztaljuk**, mint amilyen a valós helyzet.
56. Az **összeférhetetlenség** szabályozása megfelelő. (A MAB 2000-ben nemzetközileg az elsők között alkotta meg *Etikai Kódexét*, melyet több külföldi minőségbiztosítási ügynökség azóta is mintaként használ.) Helyenként persze igen nehéz az **érintettségek, elfoglaltságok kiszűrése**. Gondot jelent az összeférhetetlenség a kis, viszonylag **kevés helyen művelt szakterületek** esetében, ahol különösen nehéz megoldani, hogy a szakértő ne legyen az azonos, vagy nagyon hasonló képzésben érdekelt „versenytárs”. Mindebből az következik, hogy a **vélemények szubjektivitása** a kérelmek javára és hátrányára is **megnyilvánulhat**, s olykor **érvényre is juthat**. A bírálók többségében azonban objektíven véleményeznek. (De hát a MAB véleményezés nem a beadvány betűinek egyszerű megszámlálását jelenti.)
57. A **külföldi szakértők bevonása lehetséges**, azonban csak részleges, **speciális esetekben** alkalmazott megoldás lehet. S itt nemcsak a nyilvánvaló nyelvi és finanszírozási nehézségekről van szó, hanem döntően arról, hogy a külföldi szakértő általában nem rendelkezik a papírra vetett szavak mögötti tartalom megítéléséhez szükséges helyismerettel, s a magyarországi felsőoktatási kontextus sem napi rutin számára, nem beszélve a szabályozás (KKK-k, jogszabályi és MAB követelmények) számára viszonylag idegen voltáról. Az ismeretségek, kollegiális kapcsolatok továbbá itt sem zárhatók ki, egy külföldi kolléga általában kevésbé kritikus, nem szívesen vállal konfliktust.<sup>19</sup>
58. Meg kell őrizni, sőt számos helyen különös gonddal biztosítani kell a képzési ági bizottsági munka **bizalmas jellegét**, minden KÁB tagnak be kell tartania a vonatkozó szabályokat. Itt jelenik meg leggyakrabban az intézményi érdekeltség – minimum az információszerezés és -terjesztés szintjén. A Bologna átmenet kapcsán végzett szakindítási véleményezések során sajnos többször is előfordult, hogy nem nyilvános, **döntéselőkészítő információ került ki** egy-egy bizottságból. Az érintett intézmények ilyen esetekben különös előszeretettel próbáltak élni a születendő MAB döntésekre való nyomásgyakorlás eszközével. A MAB e tekintetben igen szigorúan kíván a jövőben fellépni, a MAB SzMSz-t, az eljárásokat, az *Etikai Kódexet* bizonyíthatóan nem betartó bizottsági tagjainktól – nekünk nyilvánosságra hozása mellett – meg fogunk válni.

<sup>19</sup> Ezt bizonyítja a PhD dolgozatok értékelése, ahol szinte minden külföldi értékelés *summa cum laude* – „nem olyan jók, mint amilyenek mi vagyunk, de nem adunk *rite* és pláne nem elutasító véleményt”.

## A MAB szervezete

59. A **MAB szervezeti struktúrája** (külső szakértők – KÁB-ok – kollégiumok – Plénium, titkárság) **alapvetően alkalmas** feladatai ellátására. A képzési területenként/áganként szervezett szakmai bizottságok és a funkcionális (egyetemi tanári, doktori stb.) bizottságok rendszere hatékony munkamegosztást tesz lehetővé, s ugyanakkor alapvetően biztosítja az olykor előforduló megítélési különbségek harmonizálását, a MAB döntések konzisztenciáját. (Lásd még a MAB működése fejezetet.)
60. A KÁB-ok tekintetében a MAB-on kívül és a MAB-on belül is felvetődtek egymásnak ellentmondó javaslatok, a **bizottságok számának csökkentésére és növelésére egyaránt**. Néhányan kevesebb állandó bizottság mellett kisebb, ad hoc jellegű interdiszciplináris bizottságok felállítását javasolták, mások túl szélesnek találják egy-egy jelenlegi bizottság profilját, s ezért több állandó, jobban specializált bizottság működtetését tartják kívánatosnak. (Több konkrét javaslatot is kaptunk felsőoktatási intézményektől egy-egy új állandó bizottság felállítására.) A felvetések mérlegelése alapján a MAB úgy látja, hogy a **jelenlegi szerkezet alapvetően e tekintetben is megfelelő**, nincs nyomós indok sem a bizottságok számának jelentősebb növelésére, sem csökkentésére, ezt elsősorban az ügyszám-gyakoriság függvényében indokolt mérlegelni.
61. **Javítható viszont a KÁB-ok tagjainak kijelölési folyamata**, az adott szakterület széles lefedettségét, az intézménytípusok és a szakterületet jellemző különböző megközelítések, paradigmák kellő reprezentáltságát biztosítandó. Ugyancsak igen lényeges, hogy a bizottságokban megfelelő számú (és aktív részvételű!) **felhasználó oldali**, a gazdasági-társadalmi szférát jól képviselő szakértő és ugyancsak aktív hallgató is legyen. A jelenlegi testület javaslatot fog tenni az új ciklusban felállítandó bizottságok **még kiegyensúlyozottabb összetételének** biztosítására.
62. A tanári mesterszakok egységesnek elképzelt értékelési gyakorlata kettészakadt a szakbizottságok működési eljárása miatt. Körültekintően átgondolandó a többi kollégium mintájára egy **tanárképzési kollégium** működtetése, a tanári mesterszak minden képzési komponense képviselőinek arányos részvételével, hiszen a tanárképzést tekintve azt a kérdést kell komplexen megítélni, hogy az adott intézmény képes-e, s milyen minőségben, nem általában, hanem az adott szakképzettség(ek)gel bíró tanárok képzésére.
63. A **MAB tagok** delegálási folyamatában némi finomhangolást tartunk szükségesnek.
- A munka folyamatosságának, a szervezeti emlékezet tartósságának biztosítására a több országban és testületben már jól bevált **átfedéssel megújítást** javasoljuk alkalmazni. (Azaz ciklusonként a MAB tagok fele lenne új tag, fele a második ciklusát vinné.)
  - S végül nagyon kívánatos volna, hogy a delegálási folyamat a **delegáló szervezetek közötti egyeztetéssel, összehangolással** működjön a szakterületek, intézménytípusok, nemek és a felhasználók kiegyensúlyozott megjelenése érdekében. Ne fordulhasson elő, hogy egy ciklusban pl. 4 közgazdász MAB tag legyen (mint jelenleg), ezzel óhatatlanul kikényszerítve tanácskozási jogú tagok bevonását, a testület létszámának növelését.

A MAB jelen állásfoglalásában nem kíván az egyes szakokra, KKK-kra vonatkozó konkrét javaslatokat testületileg véleményezni.<sup>20</sup> Azt kéri, hogy e kérdésben is legyen egyértelmű okta-

<sup>20</sup> Az előkészítés során a képzési ági bizottságokban megfogalmazott, számos esetben igen megalapozott és fontos javaslatokat külön eljuttatjuk az Oktatási és Kulturális Minisztériumhoz, a Nemzeti Bologna Bizottsághoz és a Magyar Rektori Konferenciához.

táspolitikai álláspont, s annak alapján a hozzá érkező beadványokat továbbra is a minőség szempontjai alapján értékeli.

#### **Javaslataink:**

1. *A képzési terület – képzési ág – szak – szakirány* egységes elvi és jogi rendezése.
2. Az „academic” és „professional” irányultságok megvalósíthatóságának elemzése.
3. A konkrét javaslatok eldöntéséhez egységes oktatáspolitikai álláspont kialakítása.
4. A szakrendszer működésének folyamatos, véleményekre és adatokra épülő komplex elemzése: *Magyar „Bologna Follow Up Group”*.
5. Az új szakok létesítésének folyamatához *a MAB és a FTT szerepének újra definiálása a társadalmi szükségletek és az intézményi tervek összhangja érdekében.*
6. Amennyiben a miniszter (nevében eljáró szakállamtitkár) a MAB szakértői véleményétől eltérő döntést hoz, *legyen tájékoztatási és indoklási kötelezettsége.*
7. A MAB központi költségvetési finanszírozását *a jelenleg hatályos törvénynek megfelelően, gyors és kiszámítható módon kell biztosítani.*
8. Az oktatók nyilvántartására szolgáló központi adatbázis teljes feltöltését és aktualizálását biztosítani kell, s ki kell alakítani a MAB számára a véleményezésekhez szükséges megfelelő hozzáférési lehetőséget.
9. Javasoljuk a *MAB tagok delegálási folyamatának finomszabályozását illetve koordinálását*, a szakterületek, intézménytípusok, nemek, felhasználók kiegyensúlyozott megjelenése érdekében.
10. A MAB tagságának megújításában az *átfedéses elv* bevezetése.

Budapest, 2009. március 27.

A MAB testülete nevében:

Bazsa György elnök